

Profundo

economisch onderzoek

Jaarverslag 2011

Grondstoffen

Op zoek naar duurzame investeringen

De groeiende wereldbevolking en de toenemende welvaart in veel landen stuwen wereldwijd de vraag naar grondstoffen op. Wat betekent dit voor financiële instellingen?

Steeds meer beleggers profiteren de afgelopen jaren van deze prijsstijgingen door te beleggen op grondstoftermijnmarkten. Veel maatschappelijke organisaties vrezen dat dit een rol speelt bij fluctuaties in voedselprijzen die vooral de allerarmsten treffen. De meeste Nederlandse banken en pensioenfondsen zien dit verband niet, bleek uit interviews die Profundo met hen hield. Het Landbouw-Economisch Instituut (WUR-LEI) verwerkte deze interviews in een rapport voor de Tweede Kamer. Het LEI concludeert daarin dat er geen wetenschappelijke onderbouwing is voor een bijdrage van beleggingen in grondstoftermijncontracten aan fluctuerende voedselprijzen. Profundo vindt deze conclusie te beperkt, zolang er geen wetenschappelijke verklaring bestaat hoe beleggers op deze markt miljarden kunnen verdienen zonder de markt te verstoren.

Hoe op een duurzame manier in grondstoffen valt te investeren blijft daarom een belangrijke vraag, die Profundo onderzocht voor F&C Netherlands. Kiezen voor een andere grondstofindex is niet zinvol. Duurzaamheidsverschillen tussen grondstofindices zijn er nauwelijks omdat de duurzaamheidsimpact van de verschillende soorten grondstoffen lastig te meten is en omdat beleggen in indices geen directe impact op de productie van grondstoffen heeft.

Wie op een duurzame manier in grondstoffen wil beleggen, kan beter rechtstreeks investeren in bedrijven die grondstoffen op duurzame wijze produceren, verhandelen en verwerken. Er worden echter nog maar weinig indices en fondsen aangeboden die zich specifiek richten op duurzame grondstofproductie. Een duurzame belegger zal deze selectie dus zelf moeten maken.

Om beleggers daarbij te helpen en om meer kapitaal ter beschikking te stellen aan duurzame bosbouwbedrijven, organiseerde Profundo in samenwerking met Nyenrode Business Universiteit het internationale congres *Boosting Investments in Sustainable Forestry and Forest Carbon*. Opdrachtgevers waren FMO, FSC Nederland, IDH, African Development Bank, FORM International en VBDO. Het congres bracht ontwikkelingsbanken, vermogensbeheerders, pensioenfondsen en andere financiële instellingen in contact met bedrijven die investeringsfondsen op het gebied van duurzame bosbouw en *forest carbon* ontwikkelen. Bedrijven in deze markten hebben behoefte aan kapitaal terwijl het voor beleggers een interessante investering kan zijn die niet zo afhankelijk is van ontwikkelingen op financiële markten. Een goede kennis van de sector is een vereiste om risico's te kunnen identificeren en managen. Het congres leverde daaraan een bijdrage door het uitwisselen van kennis en ervaringen en het tot stand brengen van contacten.

Presentatie van bosbouwfondsen tijdens het congres
foto: Rahmilyna Putri

Verantwoord bankieren

Meer transparantie is cruciaal

Eind 2011 maakte de Eerlijke Bankwijzer na drie jaar de balans op. In dit project werken Oxfam Novib, Milieudefensie, Amnesty International, de Dierenbescherming, IKV Pax Christi en FNV Mondiaal samen om de Nederlandse bankgroepen tot duurzamer handelen te inspireren.

Alle 11 door Profundo onderzochte Nederlandse bankgroepen, inclusief NIBC en Delta Lloyd die in 2011 werden toegevoegd, hebben hun investeringsbeleid verbeterd ten aanzien van een deel van de onderzochte tien duurzaamheidsthema's (zoals klimaat, mensenrechten, wapens en natuur) en de negen gevoelige sectoren (zoals mijnbouw, landbouw en de maakindustrie). Er blijven echter duidelijke verschillen tussen banken, veel internationale standaarden zijn nog niet door alle banken in hun beleid opgenomen. Toepassing van het beleid op alle vormen van investeringen, waaronder vermogensbeheer, is ook nog niet vanzelfsprekend.

Zeker zo belangrijk is de vraag of de banken hun beleid in de praktijk wel toepassen. Klanten kunnen dat nog steeds niet controleren omdat de bankgroepen over veel van hun investeringen nauwelijks informatie verschaffen. Het praktijkonderzoek transparantie dat Profundo voor de Eerlijke Bankwijzer uitvoerde, toonde duidelijk aan dat de meeste banken nog veel moeten doen om aan de transparantierichtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI) te voldoen.

In 2011 voerde Profundo ook praktijkonderzoeken uit naar investeringen in varkenshouderijen (dierenwelzijn en huisvesting van varkens) en in buitenlandse landverwerving. Uit deze onderzoeken bleek dat banken vaak geen meetbare doelstellingen hebben opgesteld voor maatschappelijk verantwoord ondernemen door hun zakelijke klanten. Als zij hier afspraken over maken, worden die meestal niet vastgelegd in kredietovereenkomsten. Banken stellen sociale, milieu- en dierenwelzijnskwesties niet structureel aan de orde bij bedrijven en rapporteren niet volgens GRI-richtlijnen over het aantal bedrijven waarbij ze dergelijke kwesties aan de orde stellen.

Recycling

Stimuleren hergebruik van hard PVC afval

Recycling van PVC bespaart grondstoffen en energie en vermindert emissies. Het is daarom positief dat de inzameling en recycling van PVC in Nederland de afgelopen 20 jaar sterk is gegroeid. Gebruikte buizen, profielen en kozijnen van PVC verdwijnen echter nog te vaak in afvalverbrandingsinstallaties.

Hergebruik is mogelijk en heeft grote milieuvoordelen, maar de retourketen is nog niet volledig gesloten. In retourketens vinden producten die aan het eind van hun leven zijn, via verschillende stappen zoals inzameling, sortering en recycling, hun weg terug naar de fabrikant voor hergebruik. In opdracht van Agentschap NL onderzocht Profundo met behulp van diepte-interviews hoe de Nederlandse retourketens voor hard PVC te optimaliseren zijn. Het doel was om zicht te krijgen op de verdeling van kosten en baten tussen de verschillende partijen in de retourketens en op hun afwegingen die ertoe leiden dat een deel van het hard PVC-afval nog steeds verbrand wordt.

Verschillende beperkende factoren werden geïdentificeerd, waaronder relevante wet- en regelgeving, een beperkte marktvraag, onzekerheid, kosten voor de verschillende actoren en relevante marktprijzen. Vervolgens beschreef Profundo meerdere oplossingsrichtingen, zowel gericht op de vraagkant of de aanbodkant van de markt, om binnen het door Agentschap NL georganiseerde PVC-ketenoverleg de discussie te stimuleren en afspraken over verbeteringen mogelijk te maken.

Visserij

Overheidssteun houdt Nederlandse trawlers winstgevend

Op grote schaal vissen buitenlandse trawlers op haring, sardines, makreel en andere vissoorten voor de kusten van West-Afrika. Dit bedreigt het regionale ecosysteem en de broodwinning van lokale vissers.

Van deze trawlers behoren er 34 tot de Pelagic Freezer-Trawler Association (PFA), een samenwerkingsverband van drie Nederlandse visserijbedrijven en hun buitenlandse dochters: Parlevliet en van der Plas, Cornelis Vrolijk/Jaczon en Willem van der Zwan en Zonen.

Voor Greenpeace Nederland onderzocht Profundo deze bedrijven en hun tientallen buitenlandse dochtermaatschappijen, die schepen of distributiecentra beheren. De dochters die de schepen beheren maken nauwelijks winst, waardoor ze voor subsidies in aanmerking komen. Maar voor de drie visserijbedrijven als geheel berekende Profundo een omzet van € 488 miljoen per jaar, resulterend in een jaarwinst van € 55 miljoen.

Deze winsten blijken sterk afhankelijk van overheidssteun verstrekt door de Europese Unie (EU) en de EU lidstaten. De PFA-bedrijven ontvingen tussen 1994 en 2010 in totaal € 47 miljoen aan directe steun, zoals subsidies voor schepen. Daarnaast profiteerden zij de afgelopen vijf jaar voor naar schatting € 47 tot 105 miljoen per jaar van indirecte steun, waaronder een accijnsvrijstelling voor brandstoffen en toegang tot West-Afrikaanse viswateren op basis van de visserijakkoorden tussen de EU en Mauritanië en Marokko.

Een school gestreepte makreel
foto: Dirk-jan Mattaar

Colofon

Tekst
Profundo

Lay-out
EasyMIND

Druk
Raddraaier, Amsterdam

Papier
FSC Mixed Sources
(SCS-COC-00652-DC)

MIX
From responsible sources
FSC® C016391
www.fsc.org

Radarweg 60 ▪ 1043 NT Amsterdam ▪ Nederland ▪ +31 (0)20 8208320
www.profundo.nl ▪ profundo@profundo.nl

Steenkool

Wie financiert de groei van kolenmijnen en -centrales?

Steenkool wordt een steeds belangrijkere energiebron: tien jaar geleden werd wereldwijd 30 procent van alle elektriciteit opgewekt uit steenkool, nu is dit bijna 40 procent. Vanwege de hoge broeikasgasemissies is dit desastreus voor het klimaat, maar ook de komende decennia zal het kolengestookte vermogen nog sterk verder groeien.

Banken en andere financiële instellingen spelen daarbij een belangrijke rol, blijkt uit een onderzoek voor het Growald Family Fund en het Rockefeller Brothers Fund naar de belangrijkste groepen financiers van steenkoolmijnen en -centrales in de grootste wereldregio's. Deze analyse leverde verschillende campagnemogelijkheden op om investeringen richting duurzame energie te sturen, die op een internationale conferentie van kolen-campaigners in Washington werden besproken.

Verder de diepte in ging het onderzoek voor Urgewald en BankTrack naar de banken die sinds 2005, het jaar waarin het Kyotoprotocol in werking trad, de grootste kolenmijnbouwbedrijven en exploitanten van kolencentrales financierden. Gezamenlijk zijn de onderzochte mijnbouwbedrijven - afkomstig uit onder meer China, de Verenigde Staten, Australië en Oost-Europa - goed voor 44 procent van de mondiale steenkoolproductie (6,7 miljoen ton). De onderzochte elektriciteitsbedrijven - met name uit China, de VS en Europa - exploiteren 51 procent van het mondiale kolengestookte vermogen (1,8 miljoen MW).

Door leningen te verstrekken, te beleggen in aandelen en obligaties en door bedrijven te assisteren bij het uitgeven van aandelen en obligaties, spelen banken een onmisbare rol in het mobiliseren van financiële middelen voor deze bedrijven. De 93 geselecteerde banken investeerden sinds 2005 maar liefst € 232 miljard in de steenkoolactiviteiten van de 70 onderzochte bedrijven. De drie Amerikaanse banken JP Morgan Chase, Citi en Bank of America voeren de ranglijst aan.

Naast broeikasgasemissies zorgt kolenwinning ook voor ernstige milieuvervuiling en sociale problemen in de winningslanden. Daarover gaat de *Kolendialoog* tussen Nederlandse elektriciteitsbedrijven en maatschappelijke organisaties zoals Cordaid en NiZA. Voor deze organisaties onderzocht Profundo hoe de betrokken elektriciteitsbedrijven en hun kolenleveranciers gefinancierd worden.

Drie graafmachines tussen bergen steenkool
foto: Corepics

Follow the money

Beïnvloeden van niet-duurzame projecten

Voor maatschappelijke organisaties voert Profundo korte (financiële) analyses uit van geplande projecten en van bedrijven die willen uitbreiden. Deze analyses maken het mogelijk om tijdig invloed uit te oefenen op de financiers van deze bedrijven en projecten, die vaak een grote impact hebben op mens en milieu.

In 2011 analyseerde Profundo voor verschillende opdrachtgevers plannen voor kernreactoren (Akkuyu in Turkije, Jaitapur in India en Angra III in Brazilië), de Kusile kolencentrale in Zuid-Afrika, waterkachtprojecten (Guaigüí in de Dominicaanse Republiek en Ilisu in Turkije), olie- en gasprojecten (Sakhalin II in Rusland, Albertine Graben in de DRC en meerdere olie- en gas concessies in de Middellandse Zee) en het Tampakan koper- en goudmijnproject in de Filipijnen. Ook oliehandelaar Trafigura, elektriciteitsbedrijf TEPCO en de mijnbouwbedrijven BSG Resources, Vedanta Resources en Grupo Mexico werden doorgelicht.

Parlementair debat

Tien Kamervragen over onderzoeken Profundo

Over onderzoeken van Profundo werden in 2011 tienmaal vragen gesteld in de Tweede Kamer.

De Partij van de Arbeid stelde er drie: over de rol van banken in de veehouderijsector, over de wijze waarop banken bedrijven aanspreken die mensenrechten schenden en over investeringen in Nederland van regimes uit het Midden-Oosten.

De SP wilde meer weten over Shell's activiteiten in Syrië en over beleggingen van pensioenfondsen in producenten van kernwapens en in bedrijven die wapens leveren aan Libië. GroenLinks stelde tweemaal vragen over de investeringen van RBS, huisbankier van de Nederlandse overheid, in clustermunitie en vroeg ook naar de import van Colombiaanse kolen. Over banden tussen de Universiteit Wageningen en producenten van bestrijdingsmiddelen, die Profundo onderzocht voor een Zembla-uitzending over bijensterfte, stelde de Partij van de Dieren Kamervragen.

Ook leidden onderzoeken van Profundo tot drie aangenomen Kamermoties. Twee moties van de ChristenUnie en de PvdA vroegen om een verbod op investeringen in clustermunitie, waarvoor het kabinet nu wetgeving maakt. Een motie van PvdA en CDA vroeg het kabinet om alle partijen die een grote rol spelen bij de overgang naar een duurzame energievoorziening, waaronder financiële instellingen, rond de tafel te brengen.

NGO's

Voor maatschappelijke organisaties (NGO's) kan Profundo:

- De betrokkenheid van financiële instellingen bij bedrijven en thema's onderzoeken
- Investeringen, handelsketens en belastingontwijking analyseren
- Investeringsbeleid van financiële instellingen beoordelen
- MVO-profielen van bedrijven opstellen
- Strategisch advies en trainingen geven
- Overheidsbeleid evalueren en lobbyvoorstellen formuleren

Overheden

Voor overheidsorganisaties en onderzoeksinstituten kan Profundo:

- Markten en sectoren analyseren om beleidsopties te identificeren
- De rol van financiële instellingen bij beleidsthema's analyseren
- Beleid en financiële instrumenten evalueren

Regelgeving

MVO kan ombudsman gebruiken

Voor Cordaid en Milieudefensie onderzocht Profundo samen met Wolf de mogelijkheden om, door aan te sluiten bij lopende ontwikkelingen, de overheidsregelgeving op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) te versterken.

Overheden moeten meer doen om te voorkomen dat bedrijven via buitenlandse dochters of toeleveranciers schade toebrengen aan milieu en mensenrechten. MVO overlaten aan vrijwillige initiatieven van bedrijven werkt onvoldoende, maar strakke regelgeving is niet haalbaar. Een alternatieve mogelijkheid die in het onderzoek werd verkend is het opzetten van een MVO-Ombudsman, een onafhankelijke en onpartijdige instantie welke een belangrijke rol zou kunnen spelen in het onderzoeken en behandelen van (specifieke) klachten over het MVO-beleid van bedrijven.

Nu na de financiële crisis de regelgeving voor de financiële sector wordt aangescherpt, biedt dat mogelijkheden om duurzaamheidscriteria in de financiële regulering op te nemen. Verschillende opties werden samen met SOMO voor Friends of the Earth Europe verkend. De uitkomsten worden gebruikt om te lobbyen in het Europees Parlement en bij het Basel Committee on Banking Supervision.

Ook in een gezamenlijk onderzoeksproject met het Center for International Forestry Research (CIFOR) ging Profundo verder op dit thema in. Door duurzaamheidscriteria in de financiële regelgeving van OESO-landen te integreren kan een duurzame ontwikkeling van de biobrandstofsector in ontwikkelingslanden bevorderd worden.

Beleggers

Voor institutionele beleggers kan Profundo:

- Verantwoord beleggingsbeleid ontwikkelen
- Beleggingsportefeuilles op duurzaamheidsrisico's doorlichten
- Over verschillende instrumenten voor verantwoord beleggen advies geven
- Dienstverleners, zoals fondsbeheerders en research providers, selecteren
- Duurzame beleggingsmogelijkheden (impact investing) identificeren en beoordelen

Onderdrukkende regimes

Wapenleveranties, investeringen en belastingontwijking

In het voorjaar van 2011 brak de Arabische Lente uit. In onder meer Tunesië, Egypte, Libië, Bahrein, Jemen en Syrië kwam de bevolking in opstand tegen hun ondemocratische regimes. In sommige landen waren de opstanden succesvol, in andere werden ze bloedig neergeslagen of leidden ze tot een burgeroorlog (Libië en Syrië).

Voor Oxfam Novib en RTL Nieuws onderzocht Profundo hoe Nederlandse vermogensbeheerders en pensioenfondsen investeerden in bedrijven die recentelijk wapens leverden aan de Libische dictator Khadaffi. Voor de Duitse organisatie Facing Finance analyseerden we de betrokkenheid van Duitse banken bij de leverantie van tanks aan Saudi-Arabië, die onder meer in Bahrein werden gebruikt om demonstraties neer te slaan. En voor Setem beschreven we hoe Duitse, Britse en Spaanse banken wapenleverancier Instalaza financierden, toen het bedrijf clustermunitie aan Khadaffi leverde. Met deze clustermunitie bestookte Khadaffi in april 2011 de burgerbevolking in Misurata.

Veel regimes blijven in het zadel door investeringen van Westerse bedrijven. Voor IKV Pax Christi analyseerde Profundo daarom de grootste investeerders in Syrië, waaronder Shell en Total. Omgekeerd genereren buitenlandse investeringen waardevolle buitenlandse valuta voor regimes. Uit een onderzoek voor RTL Nieuws bleek dat veel regimes uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika op grote schaal in Nederland investeren, onder meer vanwege het gunstige belastingklimaat. Voor de Duitse televisiezender SWR onderzochten we ook de Syrische investeringen in Duitsland.

Demonstratie tegen het regime in Egypte
foto: Mohamed Hanno

Clustermunitie

Verbod op investeringen in de maak

Een clusterbom verspreidt een groot aantal submunities over een groot gebied, wat vaak veel burgerslachtoffers kost. Aangezien niet alle submunities meteen ontploffen, vallen er wereldwijd jaarlijks nog 15 tot 20 duizend doden en gewonden in gebieden waar conflicten reeds zijn beëindigd.

In augustus 2010 is het Verdrag inzake Clustermunitie in werking getreden, dat alle gebruik, doorvoer, opslag en productie van clustermunitie verbiedt. Daarom vermijden steeds meer banken en pensioenfondsen investeringen in clustermunitieproducenten, bleek uit een nieuwe studie voor IKV Pax Christi en FairFin. Toch identificeerden we nog 166 financiële instellingen uit 15 verschillende landen die fors investeren in acht producenten van clustermunitie, bij elkaar voor US$ 39 miljard.

In verschillende landen waren investeringen in clustermunitie al verboden. Naar aanleiding van dit rapport werd zo'n verbod ook door het Zwitserse parlement aangenomen en stelt de Nederlandse regering - na parlementaire moties - een wettelijk verbod per 2013 voor. Omdat Duitsland en Spanje hierin achterlopen, deed Profundo voor Urgewald en Setem nader onderzoek naar de betrokkenheid van Duitse en Spaanse banken.

Radarweg 60 ▪ 1043 NT Amsterdam ▪ Nederland ▪ +31 (0)20 8208320
www.profundo.nl ▪ profundo@profundo.nl